

SVEA HOVRÄTT
Patent- och
marknadsöverdomstolen
Rotel 020109

DOM
2024-05-06
Stockholm

Mål nr
PMT 7458-23

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Patent- och marknadsdomstolens dom 2023-05-02 i mål PMT 5446-22, se bilaga A

PARTER

Klagande

Konsumentombudsmannen
Box 48
651 02 Karlstad

Ombud: Processrådet P.M

Motpart

Göteborgs Friidrottsförbund, 857202-2799
Box 12174
402 42 Göteborg

Ombud: Advokaten A.K
MAQS Advokatbyrå AB
Box 11918
404 39 Göteborg

SAKEN

Oskäligen avtalsvillkor

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsöverdomstolen fastställer Patent- och marknadsdomstolens domslut.
2. Konsumentombudsmannen ska betala ersättning för Göteborgs Friidrottsförbunds rättegångskostnader med 275 019 kr, avseende ombudsarvode, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

Dok.Id 2062377

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 00

E-post: svea.avd2@dom.se
www.patentochmarknadsoverdomstolen.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:30

YRKANDEN

Konsumentombudsmannen (KO) har yrkat bifall till den talan som KO förde i Patent- och marknadsdomstolen.

Göteborgs Friidrottsförbund (GFIF) har motsatt sig att Patent- och marknadsdomstolens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Patent- och marknadsöverdomstolen.

PARTERNAS TALAN OCH UTREDNINGEN I MÅLET

Parterna har åberopat samma omständigheter och utvecklat talan på i huvudsak samma sätt som i Patent- och marknadsdomstolen.

Utredningen är densamma som i Patent- och marknadsdomstolen.

DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

Patent- och marknadsöverdomstolen instämmer i de rättsliga utgångspunkter som redovisats i Patent- och marknadsdomstolens dom.

Frågan om avtalsvillkoren är oskäligen mot konsumenten

Patent- och marknadsöverdomstolen prövar i det följande om GFIF:s villkor om befrielse från skyldigheten att återbetala anmälningsavgiften vid inställt motionslopp med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligen mot konsumenten.

Patent- och marknadsöverdomstolen bedömer, liksom Patent- och marknadsdomstolen, att avtalsvillkoren inte är oskäligen enligt 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorlagen), inbegripet de anförda bestämmelserna i

den grå listan. Patent- och marknadsöverdomstolen ansluter sig till de skäl som redovisats i Patent- och marknadsdomstolens dom (s. 27–32), med följande tillägg.

Hovrätten kan konstatera att en konsument generellt tar ekonomiska risker genom att anmäla sig till ett motionslopp av aktuellt slag. En stor risk är hänförlig till konsumenten själv; konsumenten kan vara förhindrad att delta i loppet till följd av privata händelser, t.ex. tillfällig ohälsa. I ett sådant fall blir anmälningsavgiften onyttig. Anmälningsavgiftens betydelse kan variera beroende på hur stora kostnader konsumenten har haft i övrigt. För den som bor lokalt kan anmälningsavgiften normalt antas utgöra den huvudsakliga kostnaden. För den som bor längre bort kan däremot ofta andra kostnader, såsom bokade resor eller kostnader för boende, utgöra en större post. Inför ett motionslopp av aktuellt slag har konsumenten typiskt sett även kostnader för utrustning och träning. Det är konsumenten som står för dessa risker. Att konsumenten är beredd att ta dessa egna risker talar för att avtalsvillkor där arrangören befrias från skyldigheten att återbetala anmälningsavgiften vid inställt motionslopp av aktuellt slag inte skulle vara avgörande för konsumenten.

Till det måste, som Patent- och marknadsdomstolen har berört, stor vikt läggas vid att GFIF är en ideell förening med ett tydligt folkrörelseinslag, att GFIF inte kan teckna erforderliga försäkringar, samt att GFIF har ideella krafter som arbetar utan ersättning för att genomföra motionsloppet. Dessa förhållanden innebär dels att obalansen mellan parterna något jämnas ut, dels att konsumenten normalt får anses ha en större förståelse för GFIF:s behov av att reglera sitt risktagande jämfört med om avtalsparten hade varit en annan sorts näringsidkare.

Sammanfattningsvis bör en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen ha kunnat utgå från att konsumenten i ett fall som det förevarande skulle godta de aktuella avtalsvillkoren efter en individuell avtalsförhandling. Avtalsvillkoren kan därmed inte anses oskäligen mot konsumenten.

Patent- och marknadsdomstolens domslut ska därför fastställas.

Rättegångskostnader i Patent- och marknadsöverdomstolen

Med hänsyn till utgången ska KO som tappande part ersätta GFIF:s rättegångskostnader. Den ersättning som GFIF har begärt i Patent- och marknadsöverdomstolen är skälig.

Överklagande

Domen innehåller enligt Patent- och marknadsöverdomstolen frågor där det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att ett överklagande prövas av Högsta domstolen. Domen får därför överklagas. (1 kap. 3 § tredje stycket lagen, 2016:188, om patent- och marknadsdomstolar)

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2024-06-03

I avgörandet har deltagit hovrättslagmannen Amina Lundqvist, hovrättsråden Magnus Ulriksson och Ingeborg Simonsson, referent, samt de ekonomiska experterna A.L och M.O.

STOCKHOLMS TINGSRÄTT
Patent- och marknadsdomstolen

DOM
2023-05-02
Meddelad i
Stockholm

Mål nr
PMT 5446-22

PARTER

Kärande

Konsumentombudsmannen
Box 48
651 02 Karlstad

Företrädd av processrådet P.M

Svarande

Göteborgs Friidrottsförbund, 857202-2799
Box 12174
402 42 Göteborg

Ombud: Advokaterna A.K och A.F
MAQS Advokatbyrå AB
Box 11918
404 39 Göteborg

DOMSLUT

1. Patent- och marknadsdomstolen avslår Konsumentombudsmannens talan.
2. Konsumentombudsmannen ska ersätta Göteborgs Friidrottsförbunds rättegångskostnader med 600 000 kr, varav 450 000 kr avser ombudsarvode och 150 000 kr avser moms, jämte ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen (1975:635) från denna dag till dess betalning sker.

Dok.Id 2630477

Postadress
Box 8307
104 20 Stockholm

Besöksadress
Rådhuset,
Scheelegatan 7

Telefon
08- 561 654 70
E-post: stockholm.s.ratt@dom.se
www.stockholmstingsratt.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00–16:00

BAKGRUND

Göteborgs Friidrottsförbund (GFIF) är en ideell förening och ett specialdistriktsförbund inom svensk friidrott. Som specialdistriktsförbund har GFIF till ändamål att främja och administrera friidrotten i Göteborgsregionen. GFIF lyder under Svenska Friidrottsförbundet.

GFIF:s årsomsättning uppgick år 2019 till knappt 62 miljoner kr och år 2020 till 31,9 miljoner kr. Föreningen redovisade förluster såväl år 2019 som år 2020 om 4,8 miljoner kr respektive 9,4 miljoner kr. Föreningen erhöll år 2019 2,2 miljoner kr i bidrag och år 2020 12,3 miljoner kr, varav 7,5 miljoner kr var pandemistöd från Svenska Riksidrottsförbundet.

GFIF arrangerar varje år ett antal lopp där det största är Göteborgsvarvet, som är ett halvmaratonlopp. Göteborgsvarvet har arrangerats varje år sedan 1980 med undantag för åren 2020 och 2021. Numera arrangerar GFIF även Göteborgsvarvet Maraton och därtill ett antal mindre lopp under den s.k. Varvetveckan. GFIF arrangerar loppet med hjälp av funktionärer från friidrottsklubbar i Göteborg, som för sitt arbete får en funktionärsersättning som går till klubbarnas kassa.

Anmälningavgiften för att delta i Göteborgsvarvet uppgick år 2021 till 595–895 kr, medan anmälningavgiften för Göteborgsvarvet Maraton samma år uppgick till 1 000–1 100 kr. Priset varierade beroende på hur långt i förväg löparen anmälde sig till loppet.

År 2020 ställdes det fysiska Göteborgsvarvet in med anledning av Covid-19 pandemin. Löparna som hade anmält sig till loppet kunde välja mellan att skänka anmälningavgiften till GFIF, springa ett digitalt lopp eller att flytta startplatsen till 2021 års planerade lopp.

Regeringen meddelade den 27 maj 2021 en plan för att anpassa och avveckla de då gällande restriktionerna för att minska smittspridningen av Covid-19. I det fjärde

steget, som ursprungligen planerades att genomföras under september 2021, skulle deltagarbegränsningarna för allmänna sammankomster, offentliga tillställningar och privata sammankomster tas bort. I det femte och sista steget skulle samtliga restriktioner tas bort, bland annat trängselregler för kultur- och fritidsverksamhet. Något preliminärt datum för när detta skulle ske fanns inte när regeringen presenterade planen.

Göteborgsvarvet planerades, efter uppskjutande från maj till september, att genomföras den 11 september 2021 och Göteborgsvarvet Maraton planerades att genomföras den 19 september 2021. Loppen planerades att genomföras även för det fall att restriktionerna skulle kvarstå. Den 24 augusti 2021 fattade GFIF beslut om att ställa in Göteborgsvarvet, Göteborgsvarvet Maraton och övriga lopp under Varvetveckan. Beslutet kommunicerades till allmänheten den 25 augusti 2021. Som skäl för beslutet angav GFIF den ökade smittspridningen i regionen och att GFIF inte ville gå emot de rekommendationer föreningen fått från sjukvården och ordningsmakten. Den bakomliggande orsaken till sjukvårdens rekommendation att ställa in loppet var att volontärsjukvårdspersonalen hade meddelat att den inte längre ville medverka i genomförandet. Den 20 september 2021 meddelade GFIF att de löpare som anmält sig till Göteborgsvarvet år 2021 (inklusive de som flyttat sin startplats från år 2020) kunde välja mellan att springa ett nyinrättat lopp den 6 november 2021 eller flytta startplatsen till nästkommande upplaga av det lopp löparen var anmäld till.

Ett antal löpare begärde med anledning av att loppet år 2021 ställdes in att få sina anmälningsavgifter återbetalda. GFIF nekade återbetalning med hänvisning till anmälningsvillkoren i avtalet mellan löparna och GFIF.

Konsumentverket inledde i slutet på september 2021 ett tillsynsärende mot GFIF, efter att ha mottagit anmälningar från konsumenter som ifrågasatte föreningens rätt att behålla anmälningsavgifterna, trots att det lopp de varit anmälda till inte genomförts. I tillsynsärendet tillbakavisade GFIF att det skulle vara oskäligt att föreningen behöll anmälningsavgiften när de ställde in ett motionslopp utifrån de omständigheter som

villkoren föreskrev. De aktuella villkoren återfinns i punkterna 8 och 9 i Allmänna villkor för lopp arrangerade av Göteborgs Friidrottsförbund av den 19 november 2020, se domsbilaga 1 och 2. I tillsynsärendet angav GFIF att återbetalning nekats med stöd av villkoret i 8 b) i domsbilaga 1.

GFIF har efter att tillsynsärendet inleddes ändrat villkoren. Numera medges full återbetalning av anmälningsavgiften om loppet ställs in mer än 180 dagar före loppets genomförande. Därefter minskar det återbetalningsbara beloppet till att helt utebli när det återstår mindre än 30 dagar till loppets genomförande. I det senare fallet finns dock möjlighet att flytta startplatsen till nästkommande genomförande av loppet. Situationerna då GFIF enligt villkoren har möjlighet att ställa in ett lopp är dock desamma som tidigare, med undantag för villkoret att loppet inte sanktioneras av Svenska Friidrottsförbundet, vilket helt har tagits bort.

YRKANDEN OCH INSTÄLLNING

Konsumentombudsmannen (KO) har yrkat att Patent- och marknadsdomstolen

1. I första hand vid vite ska förbjuda GFIF att vid avtal med konsument om deltagande i motionslopp använda avtalsvillkor som innebär att anmälningsavgiften inte återbetalas för det fall att GFIF ställer in motionsloppet utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida.
2. I andra hand vid vite ska förbjuda GFIF att vid avtal med konsument om deltagande i motionslopp använda avtalsvillkor som innebär att anmälningsavgiften inte helt eller delvis återbetalas för det fall att GFIF ställer in motionsloppet av annat hinder än vädret och utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida.
3. I tredje hand vid vite ska förbjuda GFIF att vid avtal med konsument om deltagande i motionslopp använda villkoren i domsbilaga 1 och 2 eller väsentligen likartade villkor.

Tredjehandsyrkandet avser de delarna av villkoren som hänför sig till möjligheten att inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp utan konsumentens egen förskyllan.

GFIF har bestritt **KO**:s yrkanden.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader.

GRUNDER

KO

GFIF har enligt avtalsvillkoren i domsbilaga 1 och 2 i det ensidigt upprättade standardavtalet från den 19 november 2020 friskrivit sig från skyldigheten att återbetala anmälningsavgiften för det fall att GFIF ställer in motionsloppen utifrån de omständigheter som anges i dessa avtalsvillkor. GFIF:s friskrivning från återbetalningsskyldigheten har stått i strid mot de allmänna rättsgrundsatserna att avtal ska hållas, att vardera parten ansvarar för sina förpliktelser och att om säljaren inte uppfyller sin förpliktelse så är inte heller köparen betalningsskyldig.

De övriga avtalsvillkoren i avtalet mellan konsumenten och GFIF har inte heller varit till konsumentens fördel. Om exempelvis konsumenten skulle vara förhindrad att delta i motionsloppet på grund av sjukdom eller skada så har hen inte rätt att avboka beställningen och återfå anmälningsavgiften. Vidare så har de omständigheter som GFIF angett som befrielsegrund för återbetalningsskyldigheten inte ens varit tillräckliga för att befria föreningen från skadeståndsskyldigheten enligt reglerna om kontrollansvar och ändrade förhållanden. Exempelvis kan aldrig en känd och pågående pandemi vara en sådan plötslig och oförutsedd händelse som befriar parten från skadeståndsskyldigheten. Att pandemin inte kan ha varit okänd för GFIF visas inte minst av att GFIF, som framgår av domsbilaga 2, haft ett särskilt villkor som reglerar just det förhållandet att motionsloppet behövde ställas in på grund av Covid-19.

GFIF:s villkor har även stått i strid med god sed, då föreningen inte haft rimligt fog för antagandet att konsumenten efter en individuell förhandling skulle acceptera att bli betalningsansvarig för en tjänst som inte utförs. Att GFIF handlat i strid mot god sed belyses av att GFIF i marknadsföringen som skedde bara någon enstaka dag innan loppet ställdes in underlät att informera konsumenten om att anmälningsavgiften inte skulle återbetalas för det fall motionsloppet behövde ställas in på grund av pandemin, trots att risken för att behöva ställa in loppet vid den tidpunkten var uppenbar.

Friskrivningen från återbetalningsskyldigheten vid inställt motionslopp står även i strid med punkterna 1 d, 1 f och 1 o i bilagan till rådets direktiv (93/13/EEG) om oskäliga villkor i konsumentavtal (avtalsvillkorsdirektivet), den s.k. grå listan.

Vid en samlad bedömning skapar GFIF:s villkor om befrielse från skyldigheten att återbetala anmälningsavgiften vid inställt motionslopp, dvs. efter att GFIF hävt avtalet utan konsumentens egen förskyllan, en sådan avvikelse från den dispositiva rätten till konsumentens nackdel att det inte föreligger en genomsnittlig sett rimlig balans mellan parterna. Villkoren är således oskäliga enligt 3 § lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorslagen) och ska förbjudas.

Gällande GFIF:s påstående om att GFIF inte skulle kunna arrangera Göteborgsvarvet eller andra motionslopp alternativt att anmälningsavgiften skulle vara avsevärt högre utan avtalsvillkoren i domsbilaga 1 och 2 kan KO konstatera att GFIF redan har justerat sina villkor så att återbetalning numera medges om loppet ställs in tillräckligt tidigt. Vidare utgör inte ett eventuellt lågt pris på anmälningsavgiften en sådan omständighet som kan förvandla ett oskäligt villkor till skäligt.

GFIF

Lagstiftaren har på olika sätt, genom ett uttryckligt undantag till ångerrätten i lag (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler (distansavtalslagen) och genom hänvisning till allmänna fodringsrättsliga principer, gett arrangörer av

idrottsevenemang som anordnas ett bestämt datum utomhus (och där det finns folkrörelseinslag på arrangörsidan) möjligheten att genom avtal förbehålla sig rätten att inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp. Sådana villkor kan därför inte anses vara oskäligen.

Avtalsvillkoren som innebär att anmälningsavgifterna inte återbetalas vid ett inställt motionslopp utomhus strider inte mot den grå listan.

De motionslopp GFIF anordnar bygger på ett omfattande ideellt arbete, där överskottet kommer idrottsklubbar och idrottsföreningar direkt till del. Den ersättning som dessa klubbar och föreningar får för sitt ideella arbete är många gånger avgörande för deras fortsatta verksamhet och klubbkassa. Hade motionsloppen organiserats av en kommersiell aktör som hade behövt köpa in de tjänster som idrottsklubbarna och idrottsföreningarna nu bidrar med hade anmälningsavgifterna till motionsloppen varit mycket högre.

Skulle GFIF fråntas möjligheten att i avtal med löparna förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp, saknar föreningen möjlighet att anordna motionslopp över huvud taget. Denna situation delar GFIF med andra liknande arrangörer.

Förstahandsyrkandet som KO framställt innebär att GFIF är tvingad att under alla omständigheter återbetala hela anmälningsavgiften. Även en situation där löparen står en mindre andel av risken, till exempel att 15 procent av anmälningsavgiften inte återbetalas, träffas av KO:s förstahandsyrkande.

Vad avser KO andrahandsyrkande finns inte någon närmare precisering av storleken av den delvisa återbetalningen, det verkar med andra ord som att KO i andrahand menar att det är tillräckligt att löparen får tillbaka en liten del av avgiften. Andrahandsyrkandet saknar den konkretisering och precision som krävs för att GFIF ska kunna efterleva förbudet.

Vad gäller tredjehandsyrkandet anser GFIF att domstolen inte kan bifalla yrkandet över huvud taget. Ett beviljat förbud enligt ordalydelsen skulle omfatta samtliga villkor där GFIF ändrar förutsättningarna för evenemangets genomförande, dvs. även i förhållande till förändrad bansträckning, datum eller starttid.

De nuvarande avtalsvillkoren har sedan år 2022 en justerad riskfördelning mellan GFIF och löparna, där skadan för eventuell återbetalning och storlek på densamma är viktad utifrån hur kostnaderna för GFIF fördelas under året. GFIF har gjort justeringarna i syfte att tillmötesgå sina löpare, trots att justeringarna innebär en ökad risk för GFIF.

UTVECKLING AV TALAN

KO

Betydande avsteg från den dispositiva rätten

GFIF:s huvudsakliga förpliktelse enligt det aktuella avtalet är att arrangera motionsloppet och konsumentens att betala anmälningsavgiften.

Det har aldrig i svensk rätt varit tillåtet att avtala bort rättigheten att återfå betalningen för ett inställt fritidsevenemang som skulle ha ägt rum utomhus med undantag för när hindret berott på vädret. Det finns inte heller inom något annat avtalsområde, inklusive den kommersiella kontraktsrätten, en dispositiv lagregel eller allmän rättsprincip med innebörden att köparen inte ska få tillbaka betalningen för något som denne aldrig fått ta del av. Det är inte uteslutet att det för konsumentförhållanden är en tvingande allmän rättsprincip att betalningen ska återgå vid utebliven leverans med undantag för utomhusevenemang som ställts in på grund av vädret.

Att GFIF friskrivit sig från att återbetala anmälningsavgiften när motionsloppet ställs in på grund av villkoren i domsbilaga 1 och 2 är en stor avvikelse i förhållande till gällande rätt, till nackdel för konsumenten.

Vidare är löparnas risk inte som GFIF anfört begränsad till anmälningsavgiften. Konsumenterna står även risken för övriga kostnader som är förknippade med motionsloppet, såsom tågbiljetter eller hotellbokningar som inte är ombokningsbara. Försäkringserbjudandet som GFIF hänvisar till kan endast användas om försäkrings-tagaren inte kan delta i arrangemanget på grund av akut sjukdom, skada eller olycksfall. Orsaken ska vara plötslig och oväntad, samt okänd vid inträdet i försäkringen. Läkartyg krävs även för att styrka rätten till ersättning. Det fanns inte någon försäkring som kunde täcka anmälningsavgiften eller övriga kostnader när Göteborgsvarvet och övriga lopp under Varvetveckan ställdes in med hänvisning till villkoren i bilaga 1 och 2. Att loppet skulle kunna behövas ställas in med hänvisning till en pågående pandemi kan inte vara en oförutsedd händelse, utan var tvärtom en högst väntad följd. I synnerhet då inte ens regeringens prognos var att rådande restriktioner eller Folkhälsomyndighetens allmänna råd om undvikande av trängsel skulle vara upphävda den 11 september 2021, dvs. när Göteborgsvarvet skulle ha ägt rum. Vid en samlad bedömning skapar GFIF:s villkor om befrielse från skyldigheten att återbetala anmälningsavgiften vid inställt motionslopp en sådan avvikelse från den dispositiva rätten till konsumentens nackdel att det inte föreligger en genomsnittlig sett rimlig balans mellan parterna.

Är avtalsvillkoren skäliga med hänvisning till andra villkor eller omständigheter?

I det aktuella avtalet finns inte några omständigheter eller villkor som balanserar upp avvikelserna från den dispositiva rätten som villkoren i domsbilagorna 1 och 2 utgör. Tvärtom finns det ett flertal andra villkor som strider mot såväl dispositiv som tvingande rätt, exempelvis är omständigheterna som räknas upp i villkoren i domsbilagorna 1 och 2 inte sådana omständigheter som kan befria GFIF från skadeståndsskyldighet.

Ångerrätten om 24 timmar som konsumenten enligt GFIF har enligt avtalet ifrågasätts av två skäl. För det första är GFIF skyldigt att erbjuda konsumenten ångerrätt med hänvisning till artikel 16 1 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU av den

25 oktober 2011 om konsumenträttigheter och om ändring av rådets direktiv 93/13/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG och om upphävande av rådets direktiv 85/577/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7/EG (konsumenträttighetsdirektivet) för tjänster som avser fritidsverksamhet som tillhandahålls en bestämd dag som ska läsas tillsammans med skäl 49 i angivna direktiv. Som EU-kommissionens uttalat i Vägledning om tolkningen och tillämpningen av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU om konsumenträttigheter (2021/C 525/01) bör ångerrätten inte gälla för avtal för fritidsverksamhet där näringsidkarens kapacitet begränsas. GFIF har inte några sådana kapacitetsbegränsningar, vilket enklast kan illustreras med att föreningen år 2021 sålde 35 000 biljetter och år 2022 sålde 60 000 biljetter, enligt GFIF:s egen marknadsföring. För det andra, och för det fall GFIF inte är skyldig att erbjuda ångerrätt, så framgår det av artikel 6 k konsumenträttighetsdirektivet att vid avsaknad av ångerrätt ska näringsidkaren klart och tydligt informera konsumenten om att denna saknar ångerrätt. Någon sådan klar och tydlig information har GFIF inte lämnat. Punkten 5 i avtalsvillkoren kan vara missvisande genom rubriksättningen och påståendet om att konsumenten har ångerrätt i 24 timmar.

I anslutning till ovan vill KO framhålla att GFIF initialt beslutade att konsumenterna skulle flyttas över till ett digitalt nyinrättat lopp och att de inte hade rätt att få vare sig startplatsen flyttad till nästa år eller att få pengarna tillbaka för det inställda loppet. Efter kritik från konsumenterna ändrade sig GFIF och meddelade den 20 september 2021 att de löpare som anmält sig till Göteborgsvarvet, maratonet och övriga lopp under Varvetveckan fick välja mellan att den 6 november 2021 springa ett kortare nyinrättat lopp eller att flytta sina platser till nästa år.

Marknadsföringen av Göteborgsvarvet m.m.

Till Göteborgsvarvet år 2021 hade GFIF sålt över 35 000 biljetter och ytterligare tusentals till övriga lopp under Varvetveckan. Till 2021 års Göteborgsvarvet maraton hade cirka 9 500 personer betalat anmälningsavgiften. Till Göteborgsvarvet år 2022

var cirka 60 000 personer anmälda och GFIF uppgav i marknadsföringen att motionsloppet är ”Världens största halvmaraton”.

Trots regeringens prognos och smittspridningen av Covid-19 marknadsförde GFIF Göteborgsvarvet intensivt under sommaren 2021 på bland annat Instagram och genom nyhetsbrev via e-post, där GFIF uppmanade mottagaren att anmäla sig till loppet. Den sista marknadsföringen på Instagram om att anmäla sig till Göteborgsvarvet skedde den 21 augusti 2021, dvs. tre veckor innan loppet skulle ha ägt rum och tre dagar innan GFIF ställde in loppet. GFIF har inte vid något av marknadsföringstillfällena informerat om att anmälningsavgiften inte skulle återbetalas om loppet behövde ställas in på grund av Covid-19. Inte heller på webbplatsen för Göteborgsvarvet fanns någon information om att anmälningsavgiften inte skulle återbetalas om loppet behövde ställas in, utan den informationen framgick endast av avtalsvillkoren.

Genom att GFIF enligt villkoren inte tog på sig någon ekonomisk risk vid inställt lopp, utan övervältrade till fullo denna risk på konsumenterna, kunde GFIF arbeta för loppens anordnande trots regeringens prognoser i anledning av Covid-19. GFIF har genom att ställa in Göteborgsvarvet besparats den funktionsersättning som annars skulle ha utgått till de 4 000 funktionärer som arrangerat loppet. Vad GFIF har anfört om att de inställda loppet resulterat i en minskad intäkt till funktionärernas klubbkassa och att GFIF därför inte gjort några besparingar är inte korrekt eftersom GFIF är en egen juridisk person som slipper betala ersättning för loppets genomförande. Även GFIF:s påstående om att kostnader för nästkommande års lopp ökade i och med att löpare valde att flytta sin startplats är felaktigt, eftersom villkoren inte medgav att löparna flyttade sin plats till nästa års lopp.

Att GFIF i marknadsföringen underlät att informera konsumenten om att denne inte skulle få tillbaka anmälningsavgiften vid ett inställt lopp, trots att risken för inställt lopp var uppenbar, visar att GFIF inte haft rimligt fog för antagandet att konsumenten skulle ha accepterat villkoret efter en individuell förhandling. GFIF har genom

marknadsföringen därför handlat i strid mot god sed enligt artikel 3.1 i avtalsvillkorsdirektivet. Under alla förhållanden utgör marknadsföringen ett bevis för att GFIF handlat i strid mot god sed enligt artikel 3.1. i avtalsvillkorsdirektivet.

GFIF

GFIF är en ideell förening

GFIF bedriver sin verksamhet för att stötta och utveckla friidrotten i Göteborgsområdet. GFIF kan inte ”lägga vinst på hög” på det sätt som KO antyder. Det följer av skatterättsliga bestämmelser att en ideell förening i skälig omfattning ska använda sina intäkter för ett eller flera allmännyttiga ändamål. Av förarbeten och praxis framgår att ”skälig omfattning” är 75–80 procent av avkastningen. GFIF har därför inte möjlighet att fondera mer än cirka 25 procent av sina intäkter. Till detta kan framhållas att trots ett bidrag om 12,3 miljoner kr år 2020 gjorde GFIF det året en förlust på 9,4 miljoner kr.

GFIF har inte besparats den funktionsersättning som annars skulle ha utgått till funktionärerna som arrangerar motionsloppen. För det första innebär denna besparing en minskad intäkt till klubbkassan i de klubbar och föreningar som funktionärerna tillhör, funktionärerna själva mottar alltså ingen egen ersättning. För det andra har de löpare som önskat fått sin startplats flyttad till nästa års lopp, vilket inneburit att kostnaderna för nästa års lopp ökat.

GFIF:s ideella karaktär och grund i folkidrottsrörelsen är en anledning till att anmälningsavgifterna till de motionslopp som GFIF anordnar kan hållas så pass låga som de gör.

Inte betydande avsteg från den dispositiva rätten

Det följer av fordringsrättsliga principer att arrangörer av idrottsevenemang utomhus har en möjlighet att i avtal med konsument förbehålla sig rätten att inte återbetala anmälningsavgiften för det fall evenemanget behöver ställas in på grund av

omständigheter utanför arrangörens kontroll. Denna möjlighet kan rimligen inte förstås som begränsad endast till väder.

Den tidigare uttryckliga undantagsbestämmelsen om återbetalning med anledning av väder togs bort ur distansavtalslagen vid genomförandet av konsumenträttighetsdirektivet. Att det uttryckliga undantaget togs bort motiverades av lagstiftaren med att det inte fordrades ett uttryckligt undantag till återbetalning, eftersom det saknades en motsvarande tvingande bestämmelse om återbetalning i distansavtalslagen. Lagstiftaren ville vidare att samma ordning skulle gälla oavsett om avtalet ingicks på distans eller fysiskt; nämligen den att parterna, enligt fordringsrättsliga principer, har en möjlighet att avtala om att återbetalning inte ska ske för utomhusevenemang på bestämd dag.

Undantaget är begränsat till utomhusevenemang och det är just vid sådana evenemang som ska ske en viss bestämd dag som en arrangör typiskt sett ställs inför omständigheter som är svåra eller omöjliga att förekomma eller att planera för. När den svenska lagstiftaren i förarbetena använde uttrycket ”väder och vind” (och det ska noteras att lagstiftaren själv satte uttrycket inom citationstecken) kan knappast endast regnoväder och kraftiga vindbyar ha avsetts. Troligare är att lagstiftaren avsåg alla omständigheter som beror på ”naturens krafter” eller som på något annat sätt ligger utanför arrangörens kontroll och som det inte är rimligt eller möjligt för arrangören att förebygga, undvika eller överkomma. Det har alltså av lagstiftaren ansetts vara en rimlig balans mellan arrangören och åskådarna att tillåta att återbetalningsmöjligheten avtalas bort.

Covid-19 har oförutsebart cirkulerat i samhället sedan år 2020. Det har inte gått att förutse eller planera för en ny smittovåg och/eller nedstängning av samhället förrän nära inpå att smittovågen och/eller nedstängningen kommer. Sådana förändrade förutsättningar, som ligger utanför arrangörens kontroll, kunde medföra att GFIF plötsligt inte kunde garantera löparnas säkerhet och hälsa och därmed skulle kunna tvingas ställa in loppet.

Även om Covid-19 i sig inte var någon nyhet inför loppet år 2021 var smittökningen i Västra Götaland oväntad och inget som GFIF eller sjukvårdsgruppen, som lämnade rekommendationer att ställa in loppet år 2021, kunde förutse. I sammanhanget bör noteras att under år 2021 kunde t.ex. Vasaloppet (7 mars), Tjejmilen (4 september), Ramboll Stockholm Halvmaraton (11 september), Lidingöloppet (2 oktober) och Stockholm Marathon (9 oktober) genomföras i fysisk form, trots att motionsloppet året innan hade ställts in eller genomförts digitalt. GFIF vill även poängtera att Göteborgsvarvet endast ställts in två gånger sedan år 1980.

Det saknas färdiga försäkringslösningar för GFIF för det fall att föreningen ställer in ett lopp på grund av en omständighet utanför föreningens kontroll, t.ex. vid en olycka eller en pandemi. Sådana försäkringslösningar kan finnas för aktörer som anordnar kommersiella evenemang såsom festivaler och konserter, men saknas för idrotts-evenemang. Däremot finns försäkringslösningar för löpare som drabbas av sjukdom, skada eller olycksfall vid idrottsevenemang. Avsaknaden av försäkringslösningar för arrangörer med ett tydligt ideellt folkrörelseinslag har framhållits av lagstiftaren som ett motiv bakom det tidigare uttryckliga undantaget i distansavtalslagen.

GFIF:s kostnader löper över hela året fram till loppet, vilka finansieras av intäkterna från föregående års lopp samt deltagarnas anmälningsavgifter till nästkommande lopp. De fåtal situationer som ger GFIF rätt att ställa in ett lopp utan att löparna har rätt till återbetalning av anmälningsavgiften är avvägda utifrån GFIF:s verksamhet, löparnas intressen och den begränsade ekonomiska risken för deltagarna som villkoren innebär.

Inte i strid med god sed till konsumenternas nackdel

De motionslopp som GFIF arrangerar, såsom Göteborgsvarvet, är inte en kommersiell produkt eller tjänst och går inte att likna vid ett evenemang som en rockkonsert eller en teaterföreställning. GFIF:s ideella karaktär och grund i folkidrottsrörelsen medför att balansen mellan parterna ser annorlunda ut än vad som hade varit fallet om arrangören var en kommersiell aktör.

GFIF kan erbjuda anmälningsavgifter på 595–895 kr respektive 1 000–1 100 kr tack vare att funktionärerna engageras av sina idrottsföreningar att medverka ideellt. För detta omfattande ideella arbete erhåller föreningarna endast en funktionärsersättning. Om GFIF hade varit en kommersiell aktör som hade behövt köpa in motsvarande tjänster från underleverantörer, hade GFIF behövt ta ut en mycket högre anmälningsavgift från varje löpare.

GFIF är av uppfattningen att en konsument som vid en förhandling hade ställts inför alternativen att antingen betala en anmälningsavgift uppgående till ett avsevärt högre belopp med återbetalning, eller att betala endast maximalt 895 kr eller 1 100 kr och vid den osannolika händelsen av inställt lopp stå risken för att det beloppet inte återbetalas, hade valt det senare alternativet. Det ska i denna del vägas in att löparna är väl medvetna om de olika risker för oförutsedda händelser som genomförandet av ett motionslopp innebär. En löpare kan för egen del ha en formsvacka, bli förkyld, få en dålig starttid eller hamna bakom en grupp löpare som springer långsammare än vad hen själv vill eller hade tänkt. Den genomsnittlige löparen har vidare förståelse för att bansträckningen kan förändras i ett sent skede, att insatser av räddningstjänst längs med bansträckningen kan göra att löparna måste stanna till eller ta en annan väg, eller att motionsloppet faktiskt helt måste ställas in och skjutas på framtiden. Löparna är i förlängningen beredda att stå den ekonomiska risken för detta, till skillnad från vid rent kommersiella evenemang som t.ex. en musikkonsert. De flesta andra motionslopp har dessutom motsvarande avtalsvillkor.

Det bör också framhållas att av cirka 40 000 löpare har endast cirka 2 promille vänt sig till KO och/eller Allmänna reklamationsnämnden (ARN).

Dessutom tillämpar GFIF enligt de i målet aktuella avtalsvillkoren en ångerrätt om 24 timmar. Distansavtalslagen föreskriver uttryckligen att ångerrätten inte gäller för avtal om idrottsevenemang som ska tillhandahållas en bestämd dag. Påståendet att

GFIF inte tillämpar något villkor som avviker från den dispositiva rätten till konsumentens fördel är därmed oriktigt.

Grå listan

Att GFIF har avtalsvillkor som innebär att anmälningsavgifterna inte återbetalas vid ett inställt lopp strider inte mot punkterna 1 d, 1 f och 1 o i den grå listan. Den grå listan utgör en bilaga till avtalsvillkorsdirektivet som trädde i kraft år 1993. I det senare distansavtalsdirektivet från år 1997 infördes den uttryckliga undantagsbestämmelsen att arrangörer kunde avtala med konsument att inte återbetala anmälningsavgifter vid ett inställt idrottsevenemang vid bestämt datum. Det har inte varit lagstiftarens syfte att det undantag som det senare direktivet innehöll skulle omfattas av den grå listan.

Vägledande beslut från ARN

De nu ifrågasatta avtalsvillkoren har varit föremål för prövning hos ARN och resulterat i ett vägledande beslut i GFIF:s favör. Inte bara GFIF:s avtalsvillkor har varit föremål för ARN:s prövning. Motsvarande avtalsvillkor, tillämpade av den förening som arrangerar cykelloppet Vätternrundan, har prövats av ARN och resulterat i ett vägledande beslut. I beslutet fann ARN att en återbetalning av halva anmälningsavgiften (vilket följde av arrangörens villkor) är en skälig balans mellan konsument och arrangör.

ARN har vid prövningarna rörande motsvarande villkor som tillämpats av andra föreningar inom folkrörelseidrotten funnit att villkoren, sett till de faktiska omständigheterna, arrangörernas ideella karaktär och anmälningsavgiftens förhållandevis låga värde är skäliga och att konsumenterna inte haft rätt till återbetalning i strid med villkoren.

Marknadsföringen av Göteborgsvarvet m.m.

Den marknadsrättsliga prövningen tar sikte på om aktuella avtalsvillkor, oavsett hur de faktiskt har tillämpats, ska anses vara oskäligen med hänsyn till pris och övriga omständigheter, därför att villkoren utgör en sådan avvikelse från den dispositiva rätten till konsumenternas nackdel att det inte föreligger en genomsnittligt sett rimlig balans mellan parterna. Vad KO anför gällande GFIF:s marknadsföring år 2021 och innebörden av ”tillhandahållande” av villkoren saknar därför betydelse.

GFIF bestrider KO:s påstående om att även GFIF:s marknadsföring av loppet skulle göra de aktuella avtalsvillkoren oskäligen. GFIF:s uppfattning är att det är ostridigt mellan parterna att löparna har blivit tillhandahållna villkoren före anmälan och att villkoren som sådana är tydliga.

BEVISNING M.M.

KO har åberopat skriftlig bevisning i form av GFIF:s anmälningsvillkor från den 19 november 2020 som innehåller villkoren i domsbilagorna 1 och 2, samt skärmdumpar av marknadsföring via e-post och på GFIF:s Instagramkonto.

GFIF har åberopat skriftlig bevisning i form av försäkringsvillkor för löpträning och lopp, GFIF:s anmälningsvillkor från den 5 november 2021, en karta över Göteborgsvarvets bansträckning, två nyhetsartiklar avseende riskerna för löpare att delta i motionslopp, ett uttalande från den medicinskt ansvariga för Göteborgsvarvet, ett pressmeddelande från KO, anmälningsvillkor för andra motionslopp i Sverige, utdrag ur protokoll från GFIF:s ledningsgruppsmöte och myndighetsmöte, GFIF:s årsredovisning från 2020, samt ett beslut från ARN och ett referat från ARN.

Målet har avgjorts utan huvudförhandling i enlighet med 3 kap. 1 § lagen (2016:188) om patent- och marknadsdomstolar och 42 kap. 18 § första stycket 5 rättegångsbalken.

DOMSKÄL

Rättsliga utgångspunkter

Avtalsvillkorlagen

Enligt 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden (avtalsvillkorlagen) får Patent- och marknadsdomstolen förbjuda en näringsidkare att i framtiden i liknande fall använda ett visst avtalsvillkor, eller väsentligen samma villkor (dvs. villkor som i fråga om sina rättsliga och ekonomiska verkningar är att anse som likvärdiga med det förbjudna avtalsvillkoret, se prop. 1994/95:17 s. 91), om det med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten och om förbudet är motiverat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumentens intresse. Ett förbud, och därmed även domstolens prövning, måste alltså grundas på ett avtalsvillkor som en näringsidkare faktiskt använder, eller har använt, vid erbjudande av varor, tjänster eller andra nyttigheter till konsumenter (jfr 1 §). Av 3 § sista stycket framgår att ett förbud ska förenas med vite om inte detta av särskilda skäl är obehövligt.

Paragrafen genomför artikel 7.1 i rådets direktiv 93/13/EEG av den 5 april 1993 om oskäliga villkor i konsumentavtal (avtalsvillkorsdirektivet). I artikeln anges inte vad ett oskäligt avtalsvillkor är utan detta behandlas i artikel 3. Där anges bland annat att ett avtalsvillkor som inte har varit föremål för individuell förhandling, dvs. ett villkor som utarbetats i förväg och konsumenten därför inte haft möjlighet att påverka innehållet i, ska anses vara oskäligt om det i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

Vid direktivets genomförande utgicks ifrån att ett direktiv är korrekt införlivat med nationell lag om det är alldeles klart att ett i direktivet preciserat uttryck ryms under ett mera allmänt hållet uttryck i den nationella lagen och om reglerna är så utformade att den nationella lagen ska tillämpas så som avses i direktivet. I propositionen ställdes frågan om det fanns några villkor som i strid med god sed medför en betydande

obalans till konsumentens nackdel, utan att de skulle anses oskäligen enligt den då gällande lagen (1971:112) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Frågan besvarades nekande, och det konstaterades att en betydande obalans kanske inte alltid innebär att villkoret är oskäligt, men om man därtill lägger att villkoret ”i strid med god sed” medför en sådan obalans, måste oskälighetspunkten anses nådd. (Se prop. 1994/95:17 s. 46.)

Oskälighetsbegreppet i den dåvarande lagen bedömdes var väl förenligt med direktivet, även om direktivets bestämning ansågs något snävare än regeln i den svenska lagstiftningen. En ändring i bestämmelsens språkliga utformning, som bland annat skulle medföra en något sänkt konsumentskydds nivå, bedömdes inte lämplig, utan den tidigare utformningen behölls i stort sett. (Prop. 1994/95:17 s. 65 och 66.)

Då avtalsvillkorsdirektivet är ett s.k. minimidirektiv är medlemsstaterna i princip fria att utvidga skyddet som föreskrivs i artikel 3.1 i direktivet förutsatt att den nationella lagstiftningen ger konsumenterna ett bättre skydd och inte strider mot bestämmelserna i fördragen. Uttalandena om direktivets snävare bestämning till trots kan dock förarbetsuttalandena i övrigt inte förstås på annat sätt än att det svenska oskälighetsbegreppet, i likhet med direktivets, utgår ifrån att det ska handla om villkor som i strid med god sed medför en betydande obalans till konsumentens nackdel. Det är alltså inte så att någon prövning av kravet på god sed inte behöver göras, vilket i och för sig är tillåtet enligt direktivet (se EU-domstolens dom den 13 oktober 2022 i mål C-405/21, Nova Kreditna Banka Maribor, EU:C:2022:793, punkten 37). Det står också klart att de svenska bestämmelserna måste ses i ljuset av direktivet och EU-domstolens praxis.

EU-domstolen har uttalat att hänvisningen i artikel 3.1 i direktivet till ”god sed” och ”betydande obalans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten” endast på ett abstrakt sätt anger vad som gör ett avtalsvillkor oskäligt när det inte har varit föremål för individuell förhandling (se EU-domstolens dom den 14 mars 2013 i mål C-415/11, Aziz, EU:C:2013:164, punkten 67).

EU-domstolen har vidare slagit fast att det vid bedömningen av huruvida ett villkor medför en ”betydande obalans” i avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet bland annat ska tas hänsyn till de bestämmelser i nationell rätt som skulle ha tillämpats, om parterna inte hade överenskommit något på denna punkt. Genom en sådan jämförelse kan den nationella domstolen bedöma om, och i så fall i vilken grad, avtalet ger konsumenten en sämre rättslig ställning än vad som följer av gällande nationell rätt. Prövningen kan inte begränsas till en ekonomisk bedömning av kvantitativ art som grundar sig på en jämförelse mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet för den transaktion som avtalet avser och, å andra sidan, de kostnader som konsumenten åläggs genom detta avtalsvillkor. (Se Aziz, punkten 68, och Nova Kreditna Banka Maribor, punkterna 21 och 22 och där angiven rättspraxis.)

Vad gäller frågan huruvida kravet på god sed har iakttagits ska den nationella domstolen, mot bakgrund av skäl 16 i direktivet, vid den bedömningen pröva huruvida en gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta ett sådant avtalsvillkor efter en individuell avtalsförhandling. Vid bedömningen av begreppet god sed ska särskild hänsyn tas bland annat till parternas inbördes styrkeförhållande i förhandlingshänseende. (Se Aziz, punkten 69 och Nova Kreditna Banka Maribor, punkterna 23 och 24 och där angiven rättspraxis.)

Det ankommer enligt EU-domstolen på den nationella domstolen att, mot bakgrund av samtliga omständigheter i det aktuella fallet, först bedöma om kravet på god sed har åsidosatts och därefter om det föreligger en betydande obalans till nackdel för konsumenten. Det krävs alltså att den nationella domstolen gör en bedömning av de båda faktorerna mot bakgrund av de kriterier som är specifika för dem för att därefter fastställa om det aktuella avtalsvillkoret är oskäligt. Bedömningen av dessa omständigheter på grundval av dessa kriterier utesluter inte att det finns ett samband dem emellan. (Se Nova Kreditna Banka Maribor, punkterna 26 och 27 och där angiven rättspraxis.)

Det framgår dessutom av artikel 4.1 att frågan om ett visst avtalsvillkor är oskäligt ska bedömas med beaktande av vilken typ av varor eller tjänster som avtalet avser och med hänsyn tagen, vid tiden för avtalets ingående, till alla omständigheter i samband med att avtalet ingicks samt till alla övriga villkor i avtalet eller något annat avtal som det är beroende av. Bestämmelsen innebär en synnerligen vid definition av de kriterier som ska beaktas vid bedömningen av om ett avtalsvillkor är oskäligt, vilket EU-domstolen har bekräftat i sin praxis (se EU-domstolens dom den 8 december 2022 i mål C-600/21, Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique och du Centre Ouest, EU:C:2022:970, punkten 34 med däri gjorda hänvisningar).

När ett avtalsvilkors skälighet ska prövas med tillämpning av marknadsrättsliga regler handlar det dock med nödvändighet om en allmän bedömning där enskilda förhållanden kommer i bakgrunden. Omständigheter som främst kommer upp i ett individuellt fall bör i och för sig kunna användas även då. De får dock inte samma betydelse vid en marknadsrättslig som vid en civilrättslig prövning. (Se ”Mobilförsäkringen” NJA 2020 s. 1025.)

Bedömningen av om ett avtalsvillkor i sig är oskäligt ska göras med avseende på samtliga omständigheter som vid den tidpunkt då det berörda avtalet ingicks kunde vara kända för näringsidkaren och som var ägnade att påverka det senare genomförandet av avtalet (Caisse régionale de Crédit mutuel de Loire-Atlantique och du Centre Ouest, punkten 34 med där angiven praxis). Även om man vid en sådan bedömning således kan beakta genomförandet av avtalet får denna bedömning under inga omständigheter påverkas av händelser som inträffat efter avtalets ingående och som ligger utanför parternas kontroll (se EU-domstolens dom den 27 januari i de förenade målen C-229/19 och C-289/19, Dexia Nederland, EU:C:2021:68, punkten 54).

Till avtalsvilkorsdirektivet finns en bilaga, den s.k. grå listan, som innehåller avtalsvillkor som typiskt sett bör bedömas som oskäliga i nationella rättsordningar, i den

mån de inte varit föremål för individuell förhandling och fråga är om konsumentavtal (prop. 1994/95:17 s. 94).

I den grå listan återfinns bland annat avtalsvillkor vars mål eller konsekvens är

- att tillåta näringsidkaren att behålla pengar som betalats av konsumenten när denne beslutar att inte ingå eller fullfölja avtalet, utan att konsumenten ges rätt till motsvarande ersättningsbelopp från näringsidkaren då denne säger upp avtalet (punkt 1 d),

- att tillåta näringsidkaren att säga upp avtalet på godtyckliga grunder när samma rätt inte ges konsumenten, liksom att låta näringsidkaren behålla belopp som betalats för ännu inte utförda tjänster när det är näringsidkaren som säger upp avtalet (punkt 1 f), och

- att förplikta konsumenten att fullgöra alla sina skyldigheter även om inte näringsidkaren fullgör sina (punkt 1 o).

Marknadsdomstolen har i rättspraxis funnit att avtalsvillkor som stått i strid med den grå listan varit oskäliga (se MD 2003:12 och MD 2005:10). Vidare följer det av fast rättspraxis att avtalsvillkor som strider mot tvingande bestämmelser i lag ska anses oskäliga enligt 3 § avtalsvillkorslagen (se NJA 2020 s. 1025 punkten 13 och där anförd praxis). Även avtalsvillkor som strider mot tvingande allmänna rättsprinciper, utan att dessa framgår av lag, kan förbjudas (se MD 2005:10). Enligt vad som uttalades i förarbetena till avtalsvillkorslagen kan också villkor som syftar till att kringgå tvingande bestämmelser förbjudas (se prop. 1994/95:17 s. 65 och 90).

Avtalsvillkor ska bedömas efter sin lydelse och innebörd; att de kan ha tillämpats på ett sätt som avviker från dessa saknar betydelse för prövningen av skäligheten (MD 1997:1). Den omständigheten att en lydelse av ett avtalsvillkor upphört att tillämpas utgör inte hinder mot en prövning av dess skälighet (MD 2006:32).

Grundläggande avtalsrättsliga principer

En grundläggande princip inom avtalsrätten är att avtal ska hållas. Högsta domstolen har även slagit fast att det är en grundläggande avtalsrättslig princip att den som inte erhåller en avtalad prestation inte heller är skyldig att betala för den (se NJA 2008 s. 642).

Särreglering av fritidsevenemang

I lagen (2005:59) om distansavtal och avtal utanför affärslokaler (distansavtalslagen), före den 13 juni 2014 benämnd distans- och hemförsäljningslagen, fanns tidigare en särskild bestämmelse i 2 kap. 17 § tredje stycket om att en arrangör av en fritidsaktivitet utomhus, såsom ett idrottsevenemang, skriftligen kunde avtala med konsumenten att inte betala tillbaka vad konsumenten hade betalat om fritidsaktiviteten behövde ställas in på grund av vädret och inte kunde flyttas till ett annat tillfälle. Bestämmelsen genomförde artikel 3.2 andra ledet i Europaparlamentets och rådets direktiv 97/7 /EG av den 20 maj 1997 om konsumentskydd vid distansavtal (distansavtalsdirektivet), enligt vilken en leverantör av fritidsevenemang som äger rum utomhus under en bestämd dag eller under en angiven tidsperiod undantagsfall kunde förbehålla sig rätten att under särskilda omständigheter inte tillämpa återbetalningsskyldigheten som gällde enligt direktivet.

Den svenska lagstiftaren valde inledningsvis att inte införa bestämmelsen, men efter ett tillkännagivande från riksdagen utreddes saken på nytt (se prop. 1999/2000:89 s. 61 och bet. 1999/2000:LU21 s. 15). Det konstaterades då att det fanns en risk för att regleringen i distansavtalslagen kunde ge oönskade konsekvenser, t.ex. när kostnaderna för ett inställt arrangemang var betydande samtidigt som arrangören var skyldig att betala tillbaka merparten av intäkterna för biljetter eller anmälningsavgifter. Vidare uttalades att det borde beaktas att parterna utanför distansavtalslagens tillämpningsområde kunde avtala bort den annars gällande återbetalningsskyldigheten. Som exempel gavs att när en konsument köper en biljett till en fotbollsmatch på arrangörens biljettförsäljningsställe så kan arrangören avtala med konsumenten om att någon

återbetalningsskyldighet inte ska finnas, om matchen måste ställas in till följd av bland annat ”väder och vind”. Ett annat problem som identifierades var att en del särskilt utsatta arrangörer kanske skulle välja att inte alls ingå avtal på distans eller i vart fall ta ut ett högre pris för anmälningar eller biljettköp på distans. Även om möjligheten till undantag från återbetalningsskyldigheten inte begränsades till evenemang med ett tydligt ideellt folkrörelseinslag på arrangörssidan, så ansågs införandet av en avtalsmöjlighet göra sig som mest gällande där. Det konstaterades att det praktiska behovet av en undantagsmöjlighet ofta är påtagligt vid denna typ av arrangemang, inte minst som försäkring i dessa fall sällan är en framkomlig väg. Vidare framhölls att relationen mellan parterna skiljer sig från andra mera utpräglat kommersiella konsumentförhållanden och att behovet av det extra konsumentskyddet enligt distansavtalslagen ofta kan vara mindre. Sammantaget ansåg regeringen att det var angeläget att distansavtalsdirektivets möjlighet till undantag från återbetalningsskyldigheten utnyttjades, samtidigt som det konstaterades att förutsättningarna för regelns tillämpning var så snävt utformade att den kanske sällan skulle komma till användning. (Se prop. 2004/05:13 s. 100–102.)

Bestämmelsen utgjorde ett undantag från den tvingande regleringen i 2 kap. 17 § andra stycket distansavtalslagen om återbetalningsskyldighet för näringsidkaren då konsumenten hävt distansavtalet till följd av näringsidkarens dröjsmål. Regleringen hade alltså, trots sin kontraktsrättsliga natur, införts i distansavtalslagen och inte i t.ex. (då gällande) konsumentköplagen (1990:932) och konsumenttjänstlagen (1985:71). Därmed kom regleringen att omfatta distansköp av biljetter till ett idrotts- eller annat fritidsevenemang liksom de flesta distansavtal om deltagande i en idrottstävling, även om det kan vara vanskligt att avgöra om avtalet bör betraktas som ett avtal om köp eller tjänst eller som en kombination av dessa avtalstyper (se prop. 2004/05:13 s. 100).

Distansavtalsdirektivet upphävdes genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/83/EU av den 25 oktober 2011 om konsumenträttigheter och om ändring av rådets direktiv 93/13/EEG och Europaparlamentets och rådets direktiv 1999/44/EG och om upphävande av rådets direktiv 85/577/EEG och Europaparlamentets och rådets

direktiv 97/7/EG (konsumenträttighetsdirektivet). Konsumenträttighetsdirektivet innehåller bestämmelser om leveranstidpunkt, dröjsmål och hävningsrätt vid köpeavtal (oavsett om avtalet avser distansköp eller inte). Bestämmelserna genomfördes genom vissa ändringar i den då gällande konsumentköplagen, som även har bäring på distansavtal när det gäller köp av varor. Någon egentlig ändring har inte skett i och med införandet av den nya konsumentköplagen (2022:260), annat än att det avseende verkningarna av hävning införts regler om restitution i de fall köpet till någon del fullgjorts och reglering av de närmare formerna för återbetalning i dessa situationer. När det gäller tjänsteavtal innehåller direktivet inte någon motsvarande reglering. I nationell rätt finns dock bestämmelser om fullgörelse av avtal i konsumenttjänstlagen, bland annat bestämmelser om konsumentens möjligheter till hävning vid näringsidkarens dröjsmål och om verkningar av hävning. Mot denna bakgrund togs de särskilda bestämmelserna om fullgörelse och hävning för distansavtal bort i samband med genomförandet av konsumenträttighetsdirektivet. Därmed finns det inte längre några sådana bestämmelser som är direkt tillämpliga på avtal om deltagande i en idrottstävling. Vid borttagandet av bestämmelserna konstaterades det dock att konsumenttjänstlagens bestämmelser i stor utsträckning bör kunna tillämpas analogt även i fråga om sådana tjänster som inte omfattas av lagen (prop. 2013/14:15 s. 52).

Vid genomförandet av konsumenträttighetsdirektivet upphävdes även undantagsbestämmelsen från återbetalningsskyldigheten vid fritidsaktiviteter. Upphävandet motiverades av lagstiftaren med att eftersom det inte föreslogs någon tvingande reglering om återbetalningsskyldighet behövdes inte heller något undantag för fritidsaktiviteter. (Se prop. 2013/14:15 s. 53.)

Distansavtalslagen innehåller tvingande bestämmelser som under vissa förutsättningar ger konsumenter rätt att frånträda ett avtal, s.k. ångerrätt. I 2 kap. 10 § regleras konsumentens grundläggande ångerrätt. Av 11 § framgår att det finns vissa undantag från ångerrätten, bland annat gäller den inte för avtal när näringsidkaren på en bestämd dag eller under bestämd tid ska tillhandahålla vissa tjänster såsom exempelvis kulturevenemang, idrottsevenemang eller någon annan liknande fritidsaktivitet (punkten

12). Ett exempel på fritidsaktivitet kan vara att konsumenten utövar en sport (se prop. 2013/14:15 s. 90).

Detta undantag från ångerrätten genomför artikel 16 led 1 i konsumenträttighetsdirektivet. EU-domstolen har konstaterat att målet med undantaget, såsom framgår av skäl 49 i direktivet, är att skydda näringsidkaren mot den risk som är förenad med att näringsidkaren reserverar kapacitet som denne kan få svårt att fylla om ångerrätt utövas, särskilt när det gäller kulturella evenemang och sportevenemang. Vidare syftar undantaget bland annat till att skydda tjänsteleverantörernas intressen så att leverantörerna inte drabbas av oproportionerliga olägenheter i samband med att en tjänst som bokats i förväg avbokas kort tid före tillhandahållandet av tjänsten. Av detta följer enligt EU-domstolen att undantag från ångerrätten endast kan tillämpas på tjänster som tillhandahålls för att fullgöra en avtalsförpliktelse gentemot konsumenten vilken, om den upphör att gälla genom att ångerrätten utnyttjas, skulle innebära att risken avseende reservationen av den kapacitet som på så sätt frigörs faller på arrangören av verksamheten i fråga. (Se EU-domstolens avgörande den 31 mars 2022 i mål C-96/21, DM mot CTS Eventim AG & Co. KGaA, EU:C:2022:238, punkterna 44–46.)

Patent- och marknadsdomstolens bedömning

KO har framställt tre alternativa förbudsyrkanden. Mot bakgrund av KO har utformat sin talan kommer Patent- och marknadsdomstolen att pröva dessa i den av KO angivna ordningen. Detta innebär att domstolen endast går vidare med sin bedömning om förstahandsyrkandet, eller sedermera, andrahandsyrkandet inte vinner bifall.

Förstahandsyrkandet

KO har i första hand yrkat att GFIF ska förbjudas att använda avtalsvillkor som friskriver föreningen från återbetalningsskyldighet när motionslopp ställs in utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida.

Som KO:s talan får förstås tas förståhandsyrkandet sikte på avtalsvillkoren som framgår av domsbilaga 1 och 2. Dessa var del av avtalet från den 19 november 2020 som GFIF ingick med konsumenter inför motionsloppen, däribland Göteborgsvarvet, år 2020 och 2021. Avtalsvillkoren har inte förhandlats individuellt för enskilda fall utan har karaktär av standardvillkor. Patent- och marknadsdomstolen finner därför att det är påkallat från allmän synpunkt att pröva de påtalade villkoren. Domstolen ska pröva villkoren som sådana och inte tillämpningen av dem i specifika fall.

Avtalsvillkor 8 i domsbilaga 1 anger olika omständigheter i punkterna a–c som ger GFIF rätt att ställa in eller förändra motionslopp avseende datum och starttid, och/eller övriga förhållanden och förutsättningar hänförliga till loppet. Omständigheterna som räknas upp är främst av force majeure-karaktär (punkten a), men även att GFIF eller myndighet bedömer det vara nödvändigt att ställa in loppet eller förändra det med anledning av löparnas säkerhet eller hälsa (punkten b) och om motionsloppet inte sanktioneras av Svenska Friidrottsförbundet eller om GFIF inte beviljas de myndighetstillstånd som krävs för att få genomföra motionsloppet (punkten c). Om villkoret tillämpas har föreningen ingen skyldighet att återbetala anmälningsavgiften.

Vad avser avtalsvillkor 9 i domsbilaga 2 hänför det sig specifikt till Covid-19 och ger GFIF rätt att göra förändringar i loppets genomförande, reducera deltagarantalet samt ställa in loppet med hänvisning till pandemin. GFIF är även enligt detta villkor inte skyldigt att återbetala anmälningsavgiften för det fall att villkoret infrias.

Patent- och marknadsdomstolen finner inledningsvis att om en konsument inte får tillbaka anmälningsavgiften när ett motionslopp ställs in utan konsumentens förskyllan utgör det en betydande nackdel för konsumenten. Sådana avtalsvillkor är ett avsteg från avtalsrättsliga principer om att avtal ska hållas och att den som inte erhåller en avtalad prestation inte ska betala för den. Som utgångspunkt är därför sådana avtalsvillkor där konsumenten står hela risken om en avtalad prestation inte erhålls en obalans mellan konsument och näringsidkare.

Det är otvistigt i målet att ändamålet med GFIF:s verksamhet är att främja och stödja idrottsföreningar i Göteborgsområdet. GFIF har anfört att det finns skattemässiga begränsningar kring hur stor del av intäkterna som föreningen fritt får disponera över med anledning av dess status som ideell förening. GFIF har även anfört att intäkterna från Göteborgsvarvet finansierar idrottsföreningars klubbkassa genom funktionärsersättning. Däremot arbetar funktionärerna själva ideellt och mottar inte någon ersättning för sitt arbete. Dessa omständigheter har inte ifrågasatts i sak av KO.

I förarbetena till ovan nämnda undantagsbestämmelser från återbetalningsskyldigheten som tidigare gällde, angavs att möjligheten att avtala om att undanta återbetalningsskyldighet gjorde sig mest gällande vid evenemang där det fanns ett tydligt ideellt folkrörelseinslag på arrangörssidan. Relationen mellan parterna skiljer sig också från andra mera utpräglat kommersiella konsumentförhållanden och behovet av det extra konsumentskyddet enligt distansavtalslagen kan ofta vara mindre. Regeringen ansåg dock att man inte kunde inskränka undantaget till att bara gälla dessa fall eftersom det i det närmaste torde vara omöjligt att ange vilken nivå av folkrörelseinslag som ska krävas för att avtalsmöjligheten ska stå till buds. Vidare angavs att arrangörer av rent kommersiella fritidsevenemang, såsom flertalet rockkonserter och andra utomhus-evenemang med betalda artister, agerar på en konkurrensutsatt marknad där det normalt inte finns några ideella, personliga eller sociala band mellan arrangören och publiken. Dessa arrangörer kunde därför av konkurrensskäl förväntas vara tämligen försiktiga med att utnyttja avtalsmöjligheten att friskriva sig från återbetalning. (Se prop. 2004/05:13 s. 101.)

Mot denna bakgrund bedömer domstolen att GFIF inte utgör en sedvanlig vinstdrivande aktör eftersom föreningens verksamhet är så starkt ekonomiskt kopplad till dess föreningsfrämjande ändamål. GFIF har angett att det är det ideella arbetet inom GFIF som är anledningen till att anmälningsavgifterna till Göteborgsvarvet och Göteborgsvarvet Maraton kan hållas så pass låga som de gör, vilket KO inte har ifrågasatt i och för sig. Enligt domstolen är därför GFIF en arrangör med tydliga folkrörelseinslag.

Vidare är det otvistigt i målet att GFIF inte kan teckna en försäkring och på så vis hantera de ekonomiska konsekvenserna vid ett inställt lopp. I förarbetena framhölls det, som ytterligare skäl för införandet av den tidigare gällande bestämmelsen om möjlighet att avtala bort återbetalningsskyldigheten, att det i praktiken är så att flertalet arrangörer av musikfestivaler, idrottstävlingar och liknande utomhusevenemang står utan försäkringsskydd, eftersom de gör bedömningen att de ekonomiska marginalerna för arrangemanget inte tillåter en sådan kostnad. (Se prop. 2004/05:13 s. 99–101.) Avsaknaden av möjlighet att teckna försäkring talar enligt domstolen för att GFIF kan ha ett befogat intresse av att friskriva sig från återbetalningsskyldigheten på sätt som GFIF gör gällande i målet.

Domstolen har ovan funnit att avtalsvillkor som nekar konsumenten rätt till återbetalning av anmälningsavgift om motionslopp ställs in utan konsumentens förskyllan i och för sig skapar en obalans mellan konsumenten och GFIF. Konsekvensen för GFIF om KO:s förstahandsyrkande bifalls är dock att föreningen undantagslöst måste återbetala anmälningsavgiften till konsumenter oavsett när eller varför motionsloppet ställs in så länge detta inte beror på konsumenten. Givet andra omständigheter än de i målet aktuella, och med hänsyn till de grundläggande avtalsrättsliga principerna om att avtal ska hållas och att den som inte erhåller en avtalad prestation inte ska betala för den, hade detta kunnat vara i sin ordning och innebära en rimlig balans mellan avtalsparterna. Konsumenten är ju typiskt sett den svagare avtalsparten i ett avtalsförhållande med en näringsidkare. I det här fallet utgörs dock konsumentens avtalspart av en ideell förening med ett tydligt folkrörelseinslag. Även om GFIF brukar sälja många startplatser till framför allt Göteborgsvarvet har föreningen begränsningar kring hur stor del av intäkterna som föreningen fritt kan förfoga över. Vidare har GFIF ideella krafter som arbetar utan ersättning och föreningen kan inte teckna erforderliga försäkringar. De tidigare nämnda förarbetsuttalandena, där lagstiftaren har uttalat att sådana verksamheter har ett behov av att under vissa omständigheter avtala bort återbetalningsskyldigheten, är enligt domstolen fortfarande relevanta. Enligt domstolen ger också bestämmelsen om

undantag från konsumentens ångerrätt vid exempelvis idrottsevenemang i 2 kap. 11 § 12 distansavtalslagen stöd för att en fritidsaktivitet av det slag som Göteborgsvarvet utgör är en sådan tjänsteleverantörstjänst som lagstiftaren vill skydda och därför har särreglerat på olika sätt.

Det är naturligtvis önskvärt att GFIF så långt som möjligt erbjuder löparna att få tillbaka åtminstone en del av anmälningsavgiften vid inställt lopp, som GFIF gör i de ändrade avtalsvillkoren från den 5 november 2021 där storleken på återbetalningen baseras på datumet för beslutet att ställa in motionsloppet samt tidpunkten för själva motionsloppet. Domstolen bedömer dock att en ordning där GFIF under inga omständigheter, inte ens vid händelser utanför GFIF:s kontroll såsom Covid-19, kan avtala bort sin återbetalningsskyldighet om motionslopp ställs in utan konsumentens förskyllan, som förstahandsyrkandet avser, är oproportionerligt betungande för föreningen. Detta gäller särskilt oförutsedda händelser som inträffar i tid nära in på själva loppet. Nya restriktioner under pandemiåren är sådana exempel. Att flertalet andra motionslopp kunde genomföras under år 2021 talar enligt domstolen för att det inte varit ett orimligt antagande av GFIF att Göteborgsvarvet skulle kunna genomföras. En ordning där GFIF under inga omständigheter kan avtala bort sin återbetalningsskyldighet vid inställt lopp kan dessutom medföra oönskade konsekvenser för idrottsrörelsen i stort och i slutändan drabba konsumenten negativt. Den risk som konsumenten får bära i pengar uppgår i sammanhanget inte heller till så stora belopp. Dessutom har just Göteborgsvarvet enligt GFIF enbart ställts in de år som är aktuella i målet under de dryga 40 år som loppet arrangerats, vilket KO inte har ifrågasatt.

Domstolen anser inte att det faktum att GFIF i marknadsföringen inte informerade om att konsumenten inte skulle få tillbaka anmälningsavgiften vid inställt lopp utgör en sådan omständighet som i det här fallet gör avtalsvillkoren oskäligen. Därvid beaktar domstolen att KO inte har visat hur många av de anmälda löparna som faktiskt tog del av marknadsföringen vid ingåendet av avtalet och därvid riskerade att påverkas av dess innehåll. Vidare att det vid tidpunkten för marknadsföringen inte var känt för GFIF att smittspridningen skulle öka i regionen igen på så sätt att sjukvården beslutade att

rekommendera GFIF att ställa in loppen. Enligt domstolen utgjorde den till och från ökade smittspridningen under pandemin, och restriktionerna som följde med den, just sådana omständigheter som typiskt sett ligger utanför arrangörers kontroll och som i det här fallet inte ska beaktas vid oskälighetsbedömningen.

Vid en helhetsbedömning finner således domstolen att GFIF rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta de aktuella avtalsvillkoren efter en individuell avtalsförhandling. Det finns inte heller några övriga omständigheter i målet som gör avtalsvillkoren oskäligen. Sammantaget bedömer domstolen därför att avtalsvillkoren medför att en genomsnittligt sett rimlig balans föreligger mellan GFIF och konsumenterna. Vid sådana förhållanden är avtalsvillkoren inte oskäligen enligt 3 § avtalsvillkorlagen, inbegripet de anförda bestämmelserna i den grå listan. Domstolen avslår därför KO:s förstahandsyrkande.

Andrahandsyrkandet

I andra hand har KO yrkat att GFIF ska förbjudas att använda avtalsvillkor som friskriver föreningen från återbetalningsskyldighet när motionslopp ställs in av annat hinder än väder och utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida.

Domstolen gör samma bedömning av andrahandsyrkandet som av förstahandsyrkandet. Tillägget ”av annat hinder än väder” i KO:s andrahandsyrkande föranleder inte någon ändring i bedömningen. Domstolen avslår därför KO:s andrahandsyrkande av samma skäl som för förstahandsyrkandet.

Tredjehandsyrkandet

Tredjehandsyrkandet avser de delarna av avtalsvillkoren i domsbilaga 1 och 2 som hänför sig till möjligheten att inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp utan konsumentens egen förskyllan.

Domstolen konstaterar att skillnaden mellan förstahandsyrkandet och tredjehandsyrkandet är att tredjehandsyrkandet genom hänvisning till domsbilaga 1 och 2 konkretiserar yrkandet såvitt avser möjligheten att inte återbetala anmälningavgiften vid inställt lopp utan konsumentens egen förskyllan, där domsbilaga 2 särskilt rör Covid-19.

Domstolen har i sin bedömning av förstahandsyrkandet redan beaktat det relevanta innehållet i domsbilaga 1 och 2, dvs. även de speciella förhållanden som rådde under pandemin. Vid sådana förhållanden gör domstolen samma bedömning av tredjehandsyrkandet som av förstahandsyrkandet. Domstolen avslår därför KO:s tredjehandsyrkande av samma skäl som för förstahandsyrkandet.

Rättegångskostnader

KO har inte vunnit framgång med sin talan. Domstolen bedömer därför att KO ska betraktas som tappande part enligt 18 kap. 1 § rättegångsbalken. Domstolen tillämpar inte 9 b § första stycket andra meningen avtalsvillkorslagen och KO ska därmed förpliktas att ersätta GFIF för dess rättegångskostnader.

Ersättning för rättegångskostnad ska enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Enligt samma bestämmelse ska ersättning också utgå för partens arbete och tidspillan i anledning av rättegången. Regleringen innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, inte kan ersättas utan att den anses skälig med hänsyn till vad den avser.

GFIF har yrkat ersättning för rättegångskostnader med 660 120 kr exklusive moms, som i sin helhet avser ombudsarvode motsvarande 260,8 timmars arbete. KO har vitsordat 374 000 kr inklusive moms (motsvarande cirka 100 timmars arbete) som skäligt i och för sig.

När det gäller målet och dess omfattning konstaterar domstolen att det har pågått drygt ett år och att GFIF under den tiden företräts av två advokater. Utöver svaromålet har GFIF via sina ombud inkommit med sex yttranden i sak. Parterna har inte närvarat vid någon muntlig förberedelse eller huvudförhandling. Flera rättsliga frågor som inte varit alldeles enkla har varit aktuella i målet. Sammanfattningsvis kan det konstateras att målet har varit av ganska begränsad omfattning, men av inte okomplicerad beskaffenhet.

Den ombudskostnad som GFIF har haft går enligt domstolens mening utöver vad som kan anses vara skäligt. Enligt domstolens bedömning har rättegångskostnader om 600 000 kr inklusive moms varit skäligen påkallad för att tillvarata GFIF:s rätt. Den ersättning som KO ska betala för GFIF:s ombudskostnader ska därför bestämmas till det beloppet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se domsbilaga 3 (PMD-02)

Ett överklagande, ställt till Patent- och marknadsöverdomstolen, ska ha kommit in till Patent- och marknadsdomstolen senast den 23 maj 2023. Prövningstillstånd krävs.

Ylva Averstén

Linda Kullberg, skiljaktig

I avgörandet har de ekonomiska experterna A.S och J.J (skiljaktig) deltagit.

Skiljaktig mening, se följande sidor.

Skiljaktig mening

Rådmannen Linda Kullberg och ekonomiska experten J.J är skiljaktiga i frågan om de aktuella avtalsvillkoren är oskäligen mot konsumenten och till följd därav i frågan om förutsättningarna att meddela vitesförbud. De anför följande.

Käromålet grundas på att GFIF har använt villkor som enligt KO är oskäligen i den mening som avses 3 § första stycket avtalsvillkorlagen. De avtalsvillkor som domstolen har att pröva skäligheten av är de som framgår av punkterna 8 och 9 i Allmänna villkor för lopp arrangerade av Göteborgs Friidrottsförbund av den 19 november 2020 (se domsbilaga 1 och 2), till den del de innebär att en möjlighet för GFIF att inte återbetala anmälningsavgiften när lopp ställs in.

Utifrån redogörelsen för de rättsliga utgångspunkterna i målet, vilka vi instämmer i, gör vi följande bedömning.

De aktuella avtalsvillkoren ger GFIF rätt att ställa in ett lopp som föreningen anordnar dels vid vissa force majeure-liknande förhållanden (punkten 8 a), dels om GFIF eller en myndighet bedömer det nödvändigt för deltagarnas säkerhet eller hälsa (punkten 8 b), dels om loppet inte sanktioneras av Svenska Friidrottsförbundet (punkten 8 c), dels om GFIF inte beviljas de myndighetstillstånd som krävs för att genomföra loppet (punkten 8 c) och dels av skäl som är hänförliga till aktuella Coronaregler (punkten 9).

Enligt villkoren har konsumenten inte någon rätt att få sin anmälningsavgift, eller del därav, återbetalad eller rätt att få någon annan kompensation (såsom möjlighet att delta i ett motsvarande lopp vid ett senare tillfälle). Detta gäller oavsett när loppet ställs in. Enligt villkoren spelar det således inte någon roll om loppet ställs in långt innan det ska äga rum eller om det sker i nära anslutning till loppet. Det saknar även betydelse om GFIF har ådragit sig några kostnader till följd av arrangemanget eller riskerar att ådra sig några kostnader i anledning av att loppet ställs in. Det ska vidare beaktas att

avtalet inte heller ger konsumenten någon motsvarande rätt att vid förhinder frånträda avtalet, utan att behöva erlägga anmälningsavgiften.

Avtalsvillkoren motsvarar sådana villkor som räknas upp i punkterna 1 d och 1 o i den s.k. grå listan, dvs. villkor vars mål eller konsekvens är att tillåta näringsidkare att behålla pengar som betalats av konsumenten när näringsidkaren avstår från att fullfölja avtalet, utan att konsumenten ges rätt till motsvarande ersättningsbelopp från näringsidkaren då konsumenten avstår från att fullfölja avtalet (1 d), och villkor vars mål eller konsekvens är att förpliktiga konsumenten att fullgöra sina skyldigheter även om inte näringsidkaren fullgör sina (1 o).

Detta innebär att villkoren typiskt sett får anses vara oskäligen (prop. 1994/95:17 s. 94). Att ett avtalsvillkor återfinns på den grå listan innebär dock inte nödvändigtvis att det i det enskilda fallet är oskäligt. Det domstolen närmare har att bedöma är enligt direktivet om avtalsvillkoret i strid med kravet på god sed medför en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

Bedömningen av om ett avtalsvillkor orsakar en betydande obalans mellan avtalsparternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet ska ske med beaktande av de bestämmelser i nationell rätt som skulle ha tillämpats, om parterna inte hade överenskommit något på denna punkt.

Köp av deltagarrätt i motionslopp omfattas varken av konsumentköplagens eller konsumenttjänstlagens bestämmelser, varför det inte finns anledning att pröva avtalen mot de tvingande regler som finns i de lagarna. I stället gäller den grundläggande, dispositiva, avtalsrättsliga principen att den som inte erhåller en avtalad prestation inte heller är skyldig att betala för den. Den principen gäller som utgångspunkt oavsett om skälet för att prestationen inte tillhandahålls ligger utanför den icke-presterande avtalspartens kontroll (jfr NJA 2008 s. 642).

De nu aktuella avtalsvillkoren innebär således att konsumenten försätts i en sämre rättslig ställning än vad som annars hade gällt enligt svensk rätt. Några avtalsvillkor som väger upp denna obalans finns inte i avtalet. Genom villkoren övervältrar GFIF hela risken för ett inställt lopp på konsumenten, utan att GFIF bär någon motsvarande risk för konsumentens prestation. Därigenom medför avtalsvillkoren en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten.

Det måste även beaktas om denna obalans har uppkommit till följd av att kravet på god sed har åsidosatts, dvs. om en lojalt och rättvist handlande näringsidkare rimligen kunde utgå från att konsumenten skulle godta avtalsvillkoren efter en individuell avtalsförhandling.

GFIF har argumenterat för att avtalsvillkoren inte kan anses oskäligen med hänvisning till ett undantag från ångerrätten i distansavtalslagen och till uttalanden från lagstiftaren om fordringsrättsliga principer som gör det möjligt för arrangören av ett idrottsevenemang att på plats vid arrangörens biljettförsäljningsställe avtala med konsumenten att någon återbetalningsskyldighet inte ska finnas, om matchen måste ställas in till följd av bl.a. ”väder och vind”, vilka också tidigare gav avtryck i distansavtalslagen.

Som framgått i avsnittet Rättsliga utgångspunkter gäller ångerrätten inte för avtal som avser idrottsarrangemang och andra liknande fritidsaktiviteter, om näringsidkaren ska tillhandahålla tjänsten på en bestämd dag eller under en bestämd tidsperiod. Enligt vår mening måste det beaktas att detta undantag inte, så som GFIF har varit inne på, är särskilt ägnat att skydda arrangörer med folkrörelseinslag. Undantaget gäller alla typer av näringsidkare som anordnar dylika evenemang och syftar till att skydda dem mot den risk som är förenad med att näringsidkaren reserverar kapacitet som denne kan få svårt att fylla om ångerrätt utövas. Lagstiftaren har velat undvika att arrangörerna drabbas av oproportionerliga olägenheter i samband med att en tjänst som bokats i förväg avbokas kort tid före tillhandahållandet av tjänsten.

Det förhållandet att aktiviteter av det slag som är aktuella här undantas från ångerrätten kan alltså inte i sig läggas till grund för slutsatsen att GFIF i sin egenskap av arrangörer av idrottsevenemang eller arrangör med folkrörelseinslag har haft fog att utgå från att konsumenter vid ett individuellt förhandlat avtal skulle godta villkor som ger GFIF rätt att inte återbetala anmälningsavgiften för det fall att GFIF ställer in motionsloppet utan att det beror på något förhållande på konsumentens sida.

Även det undantag som tidigare fanns i distansavtalslagen och som gav arrangörer av fritidsaktiviteter utomhus möjlighet att skriftligen avtala med konsumenten om att inte betala tillbaka vad konsumenten hade betalat, om aktiviteten behövde ställas in på grund av vädret, var tydligt kopplat till situationer där arrangören redan ådragit sig betydande kostnader när aktiviteten ställs in. Syftet var att arrangören skulle undvika den oönskade konsekvensen av de dåvarande tvingande reglerna om återbetalnings- skyldighet när konsumenten hade hävt ett distansavtal till följd av näringsidkarens dröjsmål. Möjligheten, som ansågs likställa förutsättningarna vid distansköp med de som gäller vid köp på plats, gällde enbart om aktiviteten behövde ställas in på grund av vädret, dvs. vid en tidpunkt som ligger mycket nära inpå, eller helt sammanfaller, med tidpunkten för aktiviteten. Att endast vädret var en sådan giltig omständighet följde direkt av lagtexten och bekräftas av förarbetena (prop. 2004/05:13 s. 145). Det var inte heller så att regeln var tvingande till förmån för näringsidkaren. Tvärtom konstaterades i förarbetena att införandet av en avtalsmöjlighet inte innebar att avtalsvillkoret alltid blev gällande. Lagstiftaren såg bland annat framför sig att avtalsvillkoret kunde komma att jämkas eller lämnas utan avseende om arrangören gjort en större vinst på det inställda evenemanget än vad arrangören skulle ha gjort om detta hade genomförts (samma prop. s. 101). Inte heller den tidigare förekomsten av dessa regler, eller de uttalanden som lagstiftaren i anslutning till dessa gjort om allmänna fordringsrättsliga principer, kan därför enligt vår mening läggas till grund för slutsatsen att de nu aktuella avtalsvillkoren inte kan anses vara oskäligen.

GFIF har vidare hänvisat till att de motionslopp GFIF anordnar bygger på ett omfattande ideellt arbete, där överskottet kommer idrottsklubbar och idrottsföreningar direkt till del, och att det bidrar till att hålla ner kostnaden för loppet för konsumenten. Enligt GFIF är avtalsvillkor som ger föreningen möjlighet att förbehålla sig rätten att helt eller delvis inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp en förutsättning för att föreningen över huvud ska kunna anordna motionslopp.

När det gäller GFIF:s invändning om att föreningen måste kunna förbehålla sig rätten att delvis inte återbetala anmälningsavgift kan konstateras GFIF enligt nu aktuella avtalsvillkor förbehåller sig rätten att inte alls återbetala avgiften. Villkor enligt vilka GFIF förbehåller sig rätten att delvis inte återbetala anmälningsavgiften vid inställt lopp är alltså inte föremål för domstolens prövning.

GFIF har inte invänt mot KO:s påstående att föreningen vid inställt lopp inte behöver betala ut den ersättning som annars utgår till de föreningar som ställer upp med ideellt arbetande funktionärer under loppet. GFIF har dock i sammanhanget framhållit att föreningen är ideell och till följd av skatterättsliga bestämmelser inte kan ”lägga vinst på hög” utan måste använda 75–80 procent av sin avkastning för allmännyttiga ändamål. Det har dock inte framkommit några närmare uppgifter om vilken betydelse detta har för möjligheten att återbetala löparnas anmälningsavgifter. En återbetalnings-skyldighet skulle rimligen endast medföra att den del av avkastningen som används för allmännyttiga ändamål blir mindre. GFIF:s påstående om att kostnaderna för påföljande års lopp skulle öka till följd av att löpare tillåts flytta sin startplats till påföljande år vid inställt lopp saknar betydelse, då någon rätt att delta i senare lopp inte ges till konsumenterna enligt de avtalsvillkor som domstolen har att bedöma. Att GFIF sett sig föranlett att, trots att avtalsvillkoren inte medgav det, ge löparna denna möjlighet när loppet år 2021 ställdes in ger däremot visst stöd för att konsumenterna inte är beredda att acceptera att inte alls bli kompenserade vid inställt lopp. Det kan vidare konstateras att GFIF medgett att kostnaderna för föreningen ökar i takt med att ett lopp närmar sig, vilket de avtalsvillkor som föreningen numera använder avspeglar genom en justerad riskfördelning mellan GFIF och löparna.

En gentemot konsumenten lojalt och rättvist handlande näringsidkare har utifrån dessa förhållanden inte rimligen kunnat utgå från att konsumenten vid en individuell avtalsförhandling skulle godta avtalsvillkor som medger att föreningen, oavsett när i tiden det sker, ställer in lopp av de orsaker som framgår av domsbilaga 1 och 2 utan att återbetala någon del av anmälningsavgiften eller på annat sätt kompensera konsumenten.

Sammantaget medför de nu aktuella avtalsvillkoren i strid med kravet på god sed en betydande obalans i parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet till nackdel för konsumenten. De är därmed oskäligen i 3 § avtalsvillkorlagens mening, och då det är fråga om villkor i standardavtal är det motiverat från allmän synpunkt att meddela förbud om fortsatt användning.

Överröstade i dessa frågor, och då majoritetens mening medför att det inte finns anledning att ta ställning till förbudets utformning, är vi i övrigt ense med majoriteten.

DOMSBILAGA 1

8. INSTÄLLT ELLER FLYTTAT LOPP

Vi förbehåller oss rätten att ställa in Loppet eller förändra Loppets bansträckning, ändra datum/starttid för genomförande och/eller ändra övriga förhållanden och förutsättningar avseende Loppets genomförande;

- a) med anledning av omständighet utom vår kontroll, omfattande men inte begränsat till naturkatastrof, krig, pandemi eller annan allvarlig smittspridning, myndighets åtgärd eller underlåtenhet, nytillkommen eller ändrad lagstiftning, konflikt på arbetsmarknaden, blockad, brand, översvämning, olyckshändelse av större omfattning eller därmed jämförbar händelse,
- b) om vi eller myndighet bedömer att detta är nödvändigt för din och andra deltagares säkerhet eller hälsa, eller
- c) om Loppet inte sanktioneras av Svenska Friidrottsförbundet, eller om vi inte beviljas de myndighetstillstånd som krävs för att vi ska få eller kunna genomföra Loppet.

Om datumet för Loppet flyttas på grund av någon av omständigheterna i punkterna a) – c) ovan har vi rätt att flytta din startplats till det nya datumet för Loppet.

Vi har ingen skyldighet att återbetala anmälningsavgiften till dig eller att betala skadestånd eller annan kompensation för det fall Loppet flyttas, förändras avseende sitt genomförande eller måste ställas in till följd av omständighet enligt punkt a) – c) ovan.

DOMSBILAGA 2

9. SÄRSKILT OM COVID-19

Förändringar i genomförandet

Om Loppets genomförande helt eller delvis kommer att påverkas av Covid-19 och de lagar, regler, restriktioner och myndighetsbeslut som fattas mot bakgrund av Covid-19 ("Coronaregler") är oklart. Vi förbehåller oss därför rätten att förändra Loppets bansträckning, starttid/datum för genomförande och/eller övriga förhållanden och förutsättningar avseende Loppets arrangemang, om vi bedömer att så måste ske för att aktuella Coronaregler ska kunna efterlevas. Göteborgs Friidrottsförbund har ingen skyldighet att återbetala anmälningsavgiften till dig eller betala skadestånd eller annan kompensation för de fall att förutsättningarna för Loppets genomförande ändras utifrån vad som anges i detta stycke. Om datumet för Loppet flyttas har vi rätt att flytta din startplats till det nya datumet för Loppet.

Reducerat deltagarantal

Vi förbehåller oss rätten att reducera antalet deltagare i Loppet av skäl hänförliga till Covid-19, om vi bedömer att så måste ske för att vi ska kunna genomföra Loppet i enlighet med aktuella Coronaregler. Om antalet deltagare i Loppet måste reduceras kommer startplatserna att fördelas ut i den ordning som anmälningarna bekräftats av oss, dvs. utifrån tidpunkten på bokningsbekräftelsen. Om en sådan reduktion av antalet deltagare medför att du blir av med din startplats har Göteborgs Friidrottsförbund ingen skyldighet att återbetala anmälningsavgiften till dig eller betala skadestånd eller annan kompensation.

Inställt Lopp

Vi förbehåller oss rätten att ställa in Loppet av skäl hänförliga till Covid-19. Om Loppet måste ställas in av skäl som är hänförliga till aktuella Coronaregler har Göteborgs Friidrottsförbund ingen skyldighet att återbetala anmälningsavgiften till dig eller betala skadestånd eller annan kompensation.

Hur man överklagar

Dom i tvistemål, Patent- och marknadsdomstolen

PMD-02

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandet har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv Patent- och marknadsdomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Patent- och marknadsöverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövnings-tillstånd längre ner).

3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.

Det är inte säkert att du kan lägga fram nya bevis. Vill du göra det ska du förklara varför du inte lagt fram bevisen tidigare.

Vill du ha nya förhör med någon som redan förhörts eller en ny syn (till exempel besök på en plats), ska du berätta det och förklara varför.

Tala också om ifall du vill att motparten ska komma personligen vid en huvudförhandling.

4. Lämna namn och personnummer eller organisationsnummer.
Lämna aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till Patent- och marknadsdomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Patent- och marknadsdomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar domstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Patent- och marknadsöverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Patent- och marknadsöverdomstolen

När överklagandet kommer in till Patent- och marknadsöverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Patent- och marknadsöverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att Patent- och marknadsdomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om Patent- och marknadsdomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rätts-tillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med Patent- och marknadsdomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.

Hur man överklagar Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Patent- och marknadsöverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Patent- och marknadsöverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Patent- och marknadsöverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Patent- och marknadsöverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvillan förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen

beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se